

«Ο Μπύχνερ με τον “Βούτσεκ” βάζει το ερώτημα: πώς γεννιέται η βία;»

Μαρώ Τριανταφύλλου

Νοέμβριος 2013

Συζητάμε με την Ομάδα «Σημείο Μηδέν» για τη νέα δουλειά τους και τα ερωτήματα που θέτει.

Ο νεαρός Μπύχνερ γράφει τον «Βούτσεκ» το 1836, δίνοντας μια νέα διάσταση στην τραγωδία ή, αλλιώς ειπωμένο, δίνοντας για πρώτη φορά στο θέατρο την τραγική διάσταση της ταξικότητας. Αινιγματικός, πολυσήμαντος, με πολλά επίπεδα ανάγνωσης, ο «Βούτσεκ» επηρέασε πολύ το μοντέρνο θέατρο, του οποίου θεωρείται εξάλλου και μια εμβληματική απαρχή. Η Ομάδα «Σημείο Μηδέν» συνεχίζοντας την ερευνητική πορεία της σε μεγάλα φιλοσοφικά ερωτήματα αλλά και σε ένα αγωνιώδες ψάξιμο της καλλιτεχνικής φόρμας με κέντρο το σώμα, ανεβάζει φέτος το έργο του Μπύχνερ βάζοντας στο κέντρο των προβληματισμών της το ερώτημα, τόσο επίκαιρο και τόσο επιτακτικό: πώς γεννιέται η βία; Πώς η εξουσία, με όποια μορφή, συνθλίβει τον άνθρωπο, τον απανθρωποποιεί και τον οδηγεί στην τρέλα και το θάνατο.

Κύριε Στρούμπο, ας ξεκινήσουμε με την πιο τυπική ερώτηση: Γιατί ανεβάζετε τον «Βούτσεκ»;

Σάββας Στρούμπος: Ο Μπύχνερ με τον «Βούτσεκ» δημιουργεί ένα ζήτημα: για πρώτη φορά γράφεται μια τραγωδία που δεν μιλά για βασιλιάδες και αυλές, αλλά για έναν παρία, ένα φτωχοδιάβολο και τη γυναίκα του, που ανήκουν στα χαμηλότερα κοινωνικά στρώματα και μας πηγαίνει στην τραγική κλίμακα των παθών και της αγωνίας αυτών των στρωμάτων. Μιλάει για την τρέλα, τη βία και το θάνατο. Αναρωτιέται τι γεννά την τρέλα, τη βία και το θάνατο... Μήπως κι εμείς σήμερα τα ίδια ερωτήματα δεν έχουμε; Δεν τον ενδιαφέρει η προσωπική περίπτωση, αλλά το άτομο μέσα σε συγκεκριμένους κοινωνικούς μηχανισμούς, κοινωνικές, πολιτικές και ιστορικές συνθήκες, με συγκεκριμένη ταξική προέλευση, το οποίο υφίσταται τέτοια πίεση από το περιβάλλον του, που

προοδευτικά τον ωθεί στο αδιέξοδο της τρέλας. Ο Βούτσεκ βαδίζει από τη φυλακή της κοινωνίας στη φυλακή του μυαλού του. Έτσι γεννιέται η βία, έτσι φτάνει στο φόνο. Η βία που ωθεί τον Βούτσεκ να σκοτώσει, δεν δημιουργείται σε κενό αέρος. Είναι αποτέλεσμα της βίας που εισπράττει καθημερινά στη ζωή του, στις συνθήκες της ύπαρξής του.

Ποια ήταν η ερμηνευτική γραμμή με την οποία αναγνώσατε και παρουσιάσατε το κείμενο;

Σάββας Στρούμπος: Ο «Βούτσεκ» είναι αποσπασματικό κείμενο, αποτελείται από 25 σκηνές μερικές από τις οποίες είναι πολύ μικρές. Μπορείς να αντιμετωπίσεις αυτές τις σκηνές αναπαραστατικά: φυλακή, ταβέρνα ή συμβολικά... Διαισθητικά πιστεύω ότι δεν είναι αυτή η πρόθεση του Μπύχνερ. Ο ρυθμός γραφής είναι ο ρυθμός του παραληρήματος του ήρωα. Στη δική μας προσέγγιση πάμε μέσα στη φυλακή του μυαλού του. Τα πάντα συμβολοποιούνται και η συμβολοποίηση είναι πρόθεσή μας.

Παρακολουθώντας την παράσταση βρήκα πολύ ενδιαφέρον ότι ο γιατρός και ο λοχαγός είναι κοντά συνέχεια, σαν να είναι οι δυο πλευρές ενός νομίσματος. Είναι, νομίζω, ένα νέο στοιχείο που φέρνει η παράστασή σας. Εκεί που εισβάλλει το σήμερα στον τρόπο που βλέπετε τον «Βούτσεκ» είναι ακριβώς ο γιατρός, που καθοδηγεί διανοητικά και ψυχικά αυτόν τον άνθρωπο...

Μίλτος Φιορέντζης: Ο Μπύχνερ, ένα αιώνα πριν τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο δείχνει πόσο η επιστήμη είναι επενδυμένη με εξουσία. Μπορεί να καναλιζάρει τους ανθρώπους. Να τους οδηγήσει στην τρέλα και το θάνατο. Ο τρόπος που επιλέξαμε να παρουσιαστεί ο γιατρός δημιουργεί ιδιαίτερες υποδηλώσεις. Η Δέσποινα Χατζηπαυλίδου, που ερμηνεύει τον γιατρό, φορά ένα σακάκι και εκφέρει δυο σελίδες απλών λόγων που όμως πάνω σε μένα, τον Βούτσεκ, μετατρέπονται σε μια τρομερή πίεση. Αν ο γιατρός ήταν αλλιώς, πάνω σ' ένα βάθρο, φωτισμένος από κόκκινο φως κι ένα μαστίγιο στο χέρι, θα ήταν πιο εύκολο να αντιληφθώ την δύναμη της εξουσίας. Τώρα όμως στεκόμαστε στο ίδιο επίπεδο, μας διαχωρίζει ένα σακάκι, είμαι ψηλότερος από την ηθοποιό που κάνει το γιατρό, έχει μια αντίφαση όλο αυτό, που με ιντριγκάρει υποκριτικά. Είναι το συμβολικό για το οποίο μίλησε ο Σάββας: το ίδιο το ανθρώπινο σώμα είναι ένα σύμβολο.

Δαβίδ Μαλτέζε: Άλλωστε είναι μέσα στη φιλοσοφία της ομάδας: η συμβολική αξία που δημιουργεί η σωματική στάση κι η γλώσσα του σώματος. Παρόλο που η βασική ερμηνευτική πρόθεση της ομάδας ήταν η μεταγραφή μέσα στο παραλήρημα και τον εφιάλτη, δεν μείναμε μακριά από ερεθίσματα των ημερών μας, τα πολιτικά και τα κοινωνικά. Άλλωστε το έργο αυτό έχει μια διαχρονικότητα.

Σάββας Στρούμπος: Είτε το θέλουμε είτε όχι μας επηρεάζει το γίνεσθαι κοινωνικό και πολιτικό γιατί κι εμείς ζούμε μέσα σ' αυτήν την κοινωνία κι υφιστάμεθα ό,τι ο κάθε άνθρωπος έξω από το θέατρο. Το θέμα είναι πώς ο καλλιτέχνης είναι ανοιχτός κι αφουγκράζεται τις δονήσεις, τις αγωνίες, τους παλμούς που φέρνουν αυτές οι δονήσεις... πώς αυτό κινητοποιεί συναισθήματα, ένστικτα, σκέψη, συνείδηση και τροφοδοτείται το έργο του. Με την έννοια αυτή είναι πολύ σημαντικό να μπορέσουμε να σκεφτούμε πώς γεννιέται αυτή η βία. Από πού γεννιέται η βία στην κοινωνία, η εγκληματικότητα, η οργή, οι 4000 αυτοκτονίες από πού γεννιούνται; Η αγανάκτηση του κόσμου από πού γεννιέται; Είναι η περίπτωση του συγκεκριμένου ατόμου; Ο Μπύτσεκ θέτει ακριβώς αυτά τα ερωτήματα. Στην περίπτωση αυτού του κειμένου το πολιτικό στοιχείο δεν έχει θετικό πρόσημο. Το έργο, αλλά και η παράστασή μας, δεν προτείνουν λύσεις. Μας ενδιαφέρει η αρνητική διάσταση του πολιτικού στην τέχνη, η κατάδειξη του τραύματος. Ο Βούτσεκ είναι το τραυματισμένο σώμα, το τραυματισμένο κείμενο. Η παράσταση είναι η κατάδειξη αυτού του τραύματος. Μέσα από την ανάδειξη αυτής της σύγκρουσης είναι που μπορεί να προκύψουν σκέψεις και ερωτήματα, διαστάσεις με θετικό πρόσημο -πώς μπορεί να ζει μια κοινωνία συλλογικά, αυτόνομα, ελεύθερα, να αποφασίζει για το μέλλον της, να επιλύει τα προβλήματά της με υγιή τρόπο- χειραφετημένη από κάθε μορφής καταπίεση.

Στη δουλειά σας υπάρχει πάντα μια πολυπρισματικότητα. Δεν υπάρχει εστίαση, μια οπτική γωνία από την οποία βλέπετε την εξέλιξη της αφήγησης. Εδώ ένιωθα κάτι ακόμα, πως δεν μπορούσατε να ταυτιστείτε με κανένα, άρα να έχετε ένα στέρεο σημείο εκκίνησης, αυτό τι προβλήματα σας δημιούργησε και σε τι σκέψεις σας οδήγησε;

Σάββας Στρούμπος: Ούτε μπορούσα ούτε ήθελα να ταυτιστώ, γιατί νομίζω ότι και ο Βούτσεκ και τα άλλα πρόσωπα δεν έχουν θετικό

πρόσημο, είναι θύτες και θύματα εαυτών και αλλήλων, του ίδιου τους του εαυτού κάθε στιγμή. Κάποιοι παλιοί μελετητές λέγανε τον Βούτσεκ συνειδητό προλετάριο. Εγώ τον θεωρώ ένα τρελό, παραληρηματικό υπάνθρωπο.

Προηγουμένως τον αποκαλέσατε υπάνθρωπο. Γιατί;

Σάββας Στρούμπος: Όλα παλεύουν να καταργήσουν μέσα του το ανθρώπινο, να καταργήσουν δηλαδή το ανθρώπινο από τον άνθρωπο. Για να συνεχίσω στο προηγούμενο, αυτή η ιδέα ότι όλοι είναι αρνητικά πρόσωπα και όλοι θύτες και θύματα με ενδιέφερε πολύ γιατί πολλές φορές σκέφτομαι πως αν ένα μικρό κομματάκι ήταν διαφορετικό σ' αυτή τη μηχανή βίας και πίεσης και αλλοτρίωσης που ασκείται πάνω στον Βούτσεκ δεν θα υπήρχε τραγωδία. Αν ένας από όλους, που ασκούν πάνω του εξουσία, του άπλωνε το χέρι, θα καταργούταν η κλίμακα της τραγωδίας. Αν ο ίδιος είχε σκεφτεί τι ακριβώς κάνει και είχε προσπαθήσει ν' αλλάξει θα έπαυε το τραγικό στοιχείο, το συγκρουσιακό και παραληρηματικό. Ήθελα να υπάρχει ένα παγωμένο συγκρουσιακό στοιχείο.

Ελεάνα Γεωργούλη: Δεν υπάρχει αρκετό δραματικό υλικό, είναι τόσο μικρής έκτασης αυτό που υπάρχει κειμενικά, που, με εξαίρεση τον Βούτσεκ, σε όλους τους άλλους δεν προλαβαίνεις να αναπτύξεις το αντανακλαστικό της ταύτισης, το υλικό σε πετάει έξω. Και αυτό το αποσπασματικό ως προς την ερμηνεία, απλώνεται και στις σχέσεις. Δεν αρθρώνεται τίποτα, δεν σου λέει πουθενά ξεκάθαρα ότι αυτός είναι το πειραματόζωο του γιατρού κι όμως είναι, δεν σου λέει πουθενά ότι είναι υποχρεωμένος να ξυρίζει το λοχαγό κι όμως είναι υποχρεωμένος μ' ένα τρόπο να το κάνει. Δεν λέει πουθενά ότι είναι ένα νόμιμο ζευγάρι με τη Μαρία αλλά την σκοτώνει γιατί τον απάτησε. Θέλω να πω ότι όλα είναι θραύσματα, οι σχέσεις δεν αρθρώνονται και ποτέ δεν υπάρχει μια νύξη στο κείμενο ότι αυτό είναι αυτό. Όλα είναι μια διαρκής άρση.

Ερμηνεύσατε τη Μαρία με έμφαση στην σεξουαλικότητά της, σαν να επρόκειτο γι ένα πλάσμα που προσδιορίζεται σχεδόν αποκλειστικά από αυτό το στοιχείο. Γιατί;

Ελεάνα Γεωργούλη: Όταν πρωτοδιάβασα το κείμενο με τρόμαξε πάρα πολύ το ερωτικό στοιχείο, το πάθος αποδιοργανώνει. Συνειδητοποίησα

ότι η Μαρία και ο τρόπος που ο Μπύχνερ τη χειρίζεται έχει να κάνει πολλά με την ιστορία του γυναικείου κινήματος. Σε μια πατριαρχική κοινωνία που όλα δομούνται γύρω από την εξουσία του άντρα, όπου η γυναίκα δεν υπάρχει και δεν αναγνωρίζεται ως υποκείμενο, μια δυνατότητα διαφυγής από τη θέση του θύματος είναι να χειριστεί την εξουσία που βγαίνει μέσα από το φύλο της, από τη σεξουαλικότητά της. Πρόκειται για μια στοιχειώδη διεκδίκηση της αυτοδιάθεσης του σώματός της. Ο μόνος τρόπος για να υπάρξει η Μαρία είναι μέσα από τη γυναικεία της φύση και το πάει στα άκρα. Είναι θύμα των αποφάσεών της αλλά ο τρόπος που επιβιώνει την κάνει μοχλό πίεσης του Βούτσεκ. Έτσι αναπαράγεται η εξουσία από τον ένα στον άλλο.